

Diegesis - Mimesis

Geliş Tarihi/Received: 27.04.2022
Kabul Tarihi/Accepted: 29.07.2022
DOI: 10.46372/arts.1109732

Prof. Stephen HALLIWELL
University of St. Andrews
School of Classics
Emeritus Professor
fsh@st-andrews.ac.uk
ORCID: 0000-0001-7280-1438

Dr. Öğr. Üyesi Melike Saba AKIM (Çev.-Trans.)
İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Sahne Sanatları Bölümü
Dramatik Yazarlık ve Dramaturji Anasanat Dalı
melike.saba@medeniyet.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2275-237X

ÖZ

Bu makale, Stephen Halliwell'in *The Living Handbook of Narratology*'de yer alan 2014 tarihli "Diegesis-Mimesis" isimli makalesinin Türkçe çevirisidir. Anlatıbilim alanının anlatmak/göstermek (telling/showing) olarak karşıladığı diegesis/mimesis terimleri ilk kez Platon'un Devlet'indeki bir pasajda bir arada kullanılmıştır. Sonrasında Aristoteles, Poetika adlı eserinde terimleri kendi bağlamınca yeniden kullanır; fakat bu kullanım kimi noktalarda Platoncu izler taşıyor olmakla birlikte, kimi bakımlardan münferit yeni bağlamlarıyla Devlet'deki kullanımdan ayrışır. Günümüzde bu dikotomi, anlatıbilim alanının tayin ettiği dar karşılıklarıyla dolayım girmiştir. Öte yandan Platon'un Devlet'i referans alındığında Sokrates tarafından çizilen temel ayırımın standart modern kullanımdaki gibi tümüyle "göstermek" ve "anlatmak" arasında olmadığı görülmektedir. Dahası, Antik Çağ'daki bu ilk kullanımlarından itibaren, eleştirel düzlemde kategorik bir çift olarak terimlerin uzun ve kimi zaman ziyadesiyle karmaşık kullanımlarının tarihi, günümüze kadar uzanmaktadır. Bu makalede Stephen Halliwell, söz konusu bu karmaşayı, Sokrates'in görüşlerinin aktarıldığı/yorumlandığı Platon'un Devlet'ine ve Aristoteles'in Poetika'sına odaklanarak ortaya koymakta, terimlerin Orta Çağ ve Rönesans'taki kullanımlarına değinmekte, modern anlatıbiliminin indirgemeci kategorizasyonu kaynaklı açmazlara dikkat çekmekte, ve son olarak, konu üzerine çalışmak isteyen araştırmacılara alanda gördüğü boşlukları işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: anlatı, anlatıbilim, mimesis, diegesis, sanat, tiyatro.

Halliwell, S. (2022). Diegesis - Mimesis (Çev. M. S. Akim).
ARTS: Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi, 8, 314-326.

Bu makale İngilizce aslından yazarının ve yayıncının izniyle çevrilmiştir.

Halliwell, Stephen: "Diegesis – Mimesis". In: Hühn, Peter et al. (eds.): *the living handbook of narratology*. Hamburg: Hamburg University. URL = <http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/diegesis—mimesis> [view date: 06/04/2022]

Diegesis - Mimesis

ABSTRACT

This is the Turkish translation of Stephen Halliwell's 2014 article "Diegesis-Mimesis" in *The Living Handbook of Narratology*. Diegesis/mimesis, which the field of narratology defines as telling/showing, are a pair of Greek terms first brought together in a passage from *Republic* by Plato. Aristotle then uses the words in his context in *Poetics*. Although this usage bears Platonic traces, it differs from the usage in *Republic* in certain aspects. Today, this dichotomy has usually been known, with its narrow counterparts determined by narratology. However, considering Plato's *Republic*, it is seen that the distinction drawn by Socrates could be said to be not so much between "showing" and "telling" as in standard modern usage. From antiquity to the present, the terms have had a long and sometimes tangled history of use as a pair of critical categories. In his article, Halliwell reveals this confusion by focusing Plato's *Republic*, and Aristotle's *Poetics*. In the rest of the article, he emphasizes the usage of the terms in the Middle Ages and Renaissance, underlines the confusion arising from the reductionist typology of modern narratology, and points out the gaps he sees in the field for further investigation.

Keywords: narrative, narratology, mimesis, diegesis, arts, theatre.

Translated from the original English version with the author's and the publisher's permission.

Halliwell, Stephen: "Diegesis – Mimesis". In: Hühn, Peter et al. (eds.): *the living handbook of narratology*. Hamburg: Hamburg University. URL = <http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/diegesis—mimesis> [view date: 06/04/2022]

TANIM

Yunanca bir çift terim olan *diegesis* ("anlatı", "anlatım") ve *mimesis* ("taklit", "temsil", "canlandırma"), proto-anlatıbilimsel amaçlarla ilk kez Platon'un *Devlet*'indeki (3.392c–398b) bir pasajda bir arada kullanılmıştır. Standart modern kullanımının aksine (bkz. Terimlerin Tarihçesi bölümü) *diegesis* burada zamansal bir çerçeveye ("geçmişte", "şimdide" ya da "gelecekteki" olaylar, *Devlet* 392d) uyumlu bilgiyi ileten, daha geniş kapsamlı bir söylem anlamında anlatıyı ifade eder. *Diegesis*, söylemsel biçim veya sunum (*lexis*) bakımından üç alt kategoriyle sınıflandırılmıştır:

- 1) *haple diegesis*: "yalın" veya "karışık olmayan" *diegesis*, yani şairin (veya başka bir yazar anlatısının, "hikaye anlatıcısı"nın, *muthologos*, 392d) sesinden anlatı,
- 2) *diegesis dia mimeseos*: *mimesis* aracılığıyla anlatı, yani bir öyküdeki tekil karakterlerin sesleriyle, doğrudan konuşma (dram da buna dahildir, *Devlet* 394b–c),
- 3) *diegesis di' amphoteron*: yani Homeros destanlarındaki gibi, bu iki türü bir arada ya da karma olarak kullanan bileşik anlatı.

Bu Platoncu başlangıçtan itibaren, eleştirel düzlemde kategorik bir çift olarak bu iki terimin uzun ve kimi zaman ziyadesiyle karmaşık kullanımlarının tarihi, günümüze kadar uzanıyor.

YORUM

Diegesis/mimesis bileşeni ilk kez Sokrates tarafından *Devlet* 392c ff.'te, özellikle şiir türü gözetilerek, bir öyküyü kurmanın farklı yollarını sınıflandırabilmek amacıyla ortaya konmuştur. Sokrates'in amacı, anlatının temel motivasyonunu ve etiğini kabaca açıklamaktır. *Devlet* 2.376c ff.'ten itibaren genel olarak hikaye anlatıcılığındaki, özel olarak şiirdeki diyalogda açığa çıkan ideal şehrin "koruyucularının" eğitimine katkıda bulunmakla ilgilenmiştir (ki Yunan kültüründe sözlü anlatının en güçlü aracıdır şiir). Başlangıçtan itibaren (377b), öykülerin/anlatıların (*muthoi*; geleneksel mitleri ve yanı sıra daha kapsamlı biçimde ustaca kurgulanmış hikayeleri ifade eden bir kavram olarak) dünya hakkındaki değer yüklü inançları somutlaştırabileceğine ve iletebileceğine dair belirgin bir varsayımda bulunur. Dahası, açıktır ki Kitap 3'teki kategorizasyona ulaşmazdan evvel, *muthoi* yazarlarına eserlerinde "söylenen" her şeyden küresel ve metin-ötesi anlamda sorumluymuşlar gibi davranır: böylelikle Homeros'u hem şiirdeki anlatıcının hem de tekil karakterlerin tonu dolayısıyla belirgin bir ayırım yapmaksızın eleştirir (bkz. 3.386b–387b).

392c ff.'te belirtilen ayrımlar, süregelen *muthoi* tartışmasına daha teknik

ve yeni bir analiz katmanı ekler. Elbette tartışmanın iki ana aşaması arasında (ilki *logos*, yani “ne söylendi” analizi ve ikincisi *lexis*, “nasıl söylendi” analizi: 392c) ve bir dereceye kadar ikinci aşamada dahi, Sokrates’in şairleri (ya da diğer yazar-anlatıcıları) “ses” kullanımlarını kontrol eden ve çeşitleyebilen kişiler olarak düşünmesi bakımından bir süreklilik bulunur: dolayısıyla, karakterler konuştuğunda (yani *diegesis dia mimeseos*: *mimesis* aracılığıyla *diegesis*) Sokrates bunu karakterin ağızından konuşan şair “(miş) gibi” formüle eder (393a–c). Beri yandan tartışmanın ikinci aşaması büyük bir kırılma içerir; çünkü Sokrates burada esasen söylemsel çeşitliliğin psikolojik komplikasyonlarıyla ilgilenmektedir. Yazar sorumluluğuna ilişkin bir önceki küresel modelini geride bırakmaksızın *mimesis*in, ister kendi kesintisiz biçiminde, ister Homeros destanlarında görülen bileşik *diegesis*in bir ögesi olarak, bilhassa yoğun ve dolayısıyla psişik olarak tehlikeli düzeyde bir anlatı tasavvuru gerektirdiği fikrini sürdürür.

Farklı karakterlerin bakış açılarını etkin bir şekilde öne çıkaran türden anlatıya dair korku, analizinin son kısmında (397d–398b) açıkça ortaya çıkar. Burada Sokrates, “mimetik” şairi bir tür çoklu kişilik manipülatörü olmakla ve diğerlerini (en azından şiiri icra edenleri/oyuncuları) çok sayıdaki hayali kişiliği ruhlarına sokmaya teşvik eden türden eserler yaratmakla itham etmektedir.¹ Bu durum, devletin haleti ruhiyesinin ve ahlakının temeli olan “birlik ruhunu” tehdit eder (bkz. “çok kişi olmaksızın tek kişi olmak”, *Devlet*, 443e).

Dolayısıyla, *Devlet* 3. Kitap’taki *diegesis/mimesis* terminolojisi, anlatı biçimi (anlatıcı, ses, bakış açısı) ile hem icracının hem de (gözlemlere dayalı olarak) seyircinin psikolojisi arasındaki bağlantıları ortaya koyan ilkel bir anlatıbilim aracıdır. Bu nedenle, farklı anlatı biçimleri, salt hikayelerin anlatılması veya canlandırılması adına önerilen basit teknik alternatifler değildir; hikayedeki karakterlerin bakış açılarının, zihinsel süreçlerinin iletilmesi yetisine sahip, ayrışık ifade araçlarıdır. Sokrates tarafından çizilen temel ayrımın standart modern kullanımdaki gibi tümüyle “anlatmak” ve “göstermek” arasında olmadığını belirtmek gerekir. Sokrates’te *diegesis/mimesis*, “anlatma”nın iki farklı kipi olarak bulunmaktadır (ve “anlatma” burada *diegesis*in

¹ Burada “mimetik şair” ifadesiyle oyun yazarı kastedilmektedir; oyun yazarının yarattığı eserler ise elbette dramatik metinlerdir. Sokrates, mimetik şairi çoklu kişilik manipülatörü olmakla itham ederken, oyun yazarının dramatik metinde çok sayıda karakter yaratmasından söz etmektedir. Dramatik metinde yer alan karakterlerin oyuncular tarafından canlandırılmasını ise, oyuncunun yaşayabileceği çoklu kişilik bölünmesine işaret ederek tehlikeli bulur Sokrates. Dolayısıyla, Stephen Halliwell’in ifadesiyle “farklı karakterlerin bakış açılarını etkili bir şekilde öne çıkaran türden anlatıya dair korku”, dramatik metin korkusudur, ya da daha genel olarak ifade edecek olursak, tiyatro korkusu. (Ç.N.)

Yunanca'dan kötü bir tercümesi değildir, bkz. Terimlerin Tarihçesi bölümü). Bu iki farklı kip, anlatıcı yazarın sesinden anlatmak ve eyleyenlerin sesinden anlatmak şeklindedir (bkz. 193b). Yani hem şairin karakterlerin konuşmalarını aktarması hem de bu konuşmalar arasındaki bölümler *diegesis* (ve böylelikle *mimesis*in *diegesis*in karşıtı olmadığı, bir alt türü olduğu temel ilkesi vurgulanır). Sokrates'in *mimesis* ile ilgili sorunu (Genette'in aksine, 1980, s. 166) aktarılan bilginin miktarı meselesi de değildir; nitekim *İlyada*'nın ilk bölümünü yeniden yazdığı kısımlarda (393c–394a), Homeros metninde verilen bilgi miktarı neredeyse korunur.² Sokrates'in *mimesis* ile ilgili sorunu daha ziyade, *mimesis* karakterlerin bakış açıları gözetilerek kurulan, kişilerin ruhunu kışkırtmaya dayalı bir yapıda kabul etmesi; ve bunun bir sonucu olarak, [oyuncunun] zihni[ni] karakterlerin dünyasına girerek kendi benliğini yok saymaya zorladığına yönelik inancıdır. Endişesi, *mimesis*in kişiyi son derece yoğun bir şekilde başka biri olmanın nasıl bir şey olduğunu hayal etmek durumunda bırakmasıdır.

Ancak, bu noktada iki önemli (ve ilgili) meseleyi belirtmek gerekiyor. Birincisi, söz konusu bu Platoncu metindeki proto-anlatıbiliminin salt betimleyici değil, normatif kaygılarla şekillenmiş olduğudur. Sokrates, anlatı ya da şiirsel yöntem sorunsallarını kendi bağlamlarında ele almaktansa, *Devlet*'te ana hatlarını çizdiği çeşitli hikaye anlatma tekniklerinin geniş çaptaki ahlaki ve ruhsal etkisinden doğacak hayati sonuçlarına dikkat çekmektedir. Modern araştırmacılar tarafından büsbütün gözden kaçırılan ikinci meseleyse, Sokrates'in sunduğu sınıflandırmanın salt eksik olmakla kalmadığı, çünkü Platon'un kendi çalışmasında bulunan bir dizi söylemsel ve anlatısal uygulamayı bizatihi görmezden geldiğidir. Bu, her şeyden önce anlatıcı türleri için geçerlidir. Sokrates özellikle heterodiegetik anlatıcı-yazar kipine odaklanır (ki ironik bir biçimde, Xenophon'un Sokrates metinlerinin aksine, bu kip Platon tarafından hiç kullanılmaz) ve Sokrates'in kendisi de paradoksal bir biçimde Platon'da açığa çıkan homo-diegetik ve intra-diegetik anlatı kiplerini *Devlet*'te görmezden gelir! Bu durum, Sokrates'in Homeros destanlarına odaklanmış olmasıyla açıklanamaz çünkü *Odyseia* Kitap 9 ve Kitap 12 arasında Odysseus gibi ikincil bir anlatıcının devreye girmesiyle açığa çıkan komplikasyonların da hesaba katılmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak, *Devlet* 3. Kitap'ta görülen *diegesis/mimesis* terminolojisinin 2 Halliwell burada Gerard Genette'in *Anlatının Söylemi* kitabındaki çıkarsamasına göndermede bulunuyor. Genette, bahsi geçen bölümde Platon'un (Sokrates'ten aktardığı) metinlerini yorumlayarak, metindeki mimetik faktörlerin aktarılan bilginin miktarı (detaylı, ayrıntılı anlatım) ya da bilgi verenin yokluğu (veya asgari düzeyde varlığı) şeklinde ele alabileceğini öne sürmüştü. Halliwell ise Sokrates'in *Devlet*'te meseleyi örneklemek için *İlyada*'nın ilk bölümünü bir örneklem olarak yeniden yazma girişiminde bulunduğu bölümü (393c–394a) anımsatıyor ve meselenin aktarılan bilgi miktarıyla ilgili olamayacağına dikkat çekiyor. (Ç.N.)

Platon'un metinlerinde başka hiçbir yerde tekrarlanmadığını belirtmek gerekir. Dolayısıyla, bu dikotomi katı bir Platoncu ortodoks yorumla ele alınmamalıdır. Benzeri ayrımlardan söz edilen kimi istisnai durumlarda terminoloji değişir: örneğin *Theaetetus* 143b–c'de, üçüncü şahıs anlatısı olarak *diegesis* ile karakterlerin konuşması olarak *dialogos* (*dialegesthai* fiiliyle) arasında bir karşıtlık kurulur. Dahası, *Devlet* 2.373b (bkz. Terimlerin Tarihçesi bölümü) dahil birçok Platonik bölümde *mimesis*, 'karakterin doğrudan konuşması' bağlamından ayrı olarak, daha geniş anlamda şiirsel/yazınsal temsil olarak kullanılmıştır.

TERİMLERİN TARİHÇESİ

Yunanca "yol göstermek" anlamına gelen *diegeisthai* fiilinden türeyen *diegesis*, "hesap vermek", "izah etmek", "açıklamak", "anlatmak" anlamlarında kullanılır. *Diegeisthai* fiiliyle birlikte, M.Ö. 5. yüzyılın Yunan dünyasında *diegesis*, sözle anlatma eylemini betimleyen ve yaygın olarak kullanılan bir terimdir. Örneğin, bir davacının mahkemede davayla ilgili olayların tasvirini yaptığı bir sunumu tanımlamak üzere kullanılabilir: Platon'un *Phaedrus*'undaki bir referans, 266e, *diegesis*in kimi retorik el kitaplarının ilk örneklerinde bu anlamda kullanıldığını gösteriyor (karş. bkz. Aristoteles, *Retorik*, 1.1, 1354b18; 3.13, 1414a37–b15). Yanı sıra, Protagoras gibi düşünürlerle ilişkilendirilen Yunan dilbiliminin erken formlarında, *diegesis*in, söylemin temel kiplerinden veya işlevlerinden biri anlamına gelen bir terim olarak kullanıldığı görülüyor (karş. bkz. Aristoteles, *Poetika*, 19.1456b8–19, örneğin burada *diegesis* "ifade" ya da "anlatı" anlamlarında kullanılmış olabilir). Bu tür bir kullanım, Platon'un *Devlet* 3. Kitap'taki "anlatı" sınıfını belirlemek için neden *diegesis* seçtiğini anlamaya yardımcı olur.

Mimesis terimi ise çok daha karmaşık ve izi kolaylıkla sürülemeyecek bir erken dönem tarihçesine sahiptir (Halliwell, 2002, s. 15–22). Sokrates terimi *Devlet* 392d'de kullanmadan önce, *Devlet* 2.373b'de, hayali 'hazlar şehri'nde görsel sanatlar, şiir, drama ve müzikle (ve görünüşe göre çok daha fazlasıyla) uğraşan herkes için aynı kökten gelen *mimetas* (*mimesis* üreten/uygulayan) sözcüğünü kullanmaktadır. Burada *mimesis*, 3. Kitap'taki kullanımından çok daha geniş anlamda bir (sanatsal/kültürel) temsile tekabül eder ve aslına bakılırsa *Devlet* 10. Kitap'ta bu geniş anlamdaki kullanıma geri dönecektir (595c, "bir bütün olarak *mimesis*"). Esasında, M.Ö. 6. yüzyılın sonlarından itibaren *mimesis* vokabüleri hem geniş hem dar anlamlarıyla kullanılıyordu: geniş anlamıyla, çeşitli (görsel, müzikal ve

şiiirsel) ortamlarda temsil, betimleme, ifade; dar anlamıyla, dramatik canlandırma (özellikle bkz. Aristophanes *Thesmophoriazusae* 156, burada *mimesis*, dramatik bir rol yaratmanın/oyunamanın yaratıcı-teatral sürecini ifade eder). Dolayısıyla, *Devlet* 3. Kitap'taki "*mimesis* aracılığıyla *diegesis*" kategorisi, ne kapsamlı bir Platoncu *mimesis* kuramına ne de başka bir şeye tabi değildir.

Aristoteles, birinci ve üçüncü şahıs hikaye anlatıcılığı kipleri arasındaki ayrımı şiiir sanatı için önemli bulduğundan, Platon, *Devlet*, 3. Kitap'ı takip eder. Ancak, Platon'un keskin terminolojisini ya da etik-psikolojik önceliklerini takip etmez. *Poetika*'da, temsili sanat-formlarının temel kavramı olarak *mimesis* kullanır Aristoteles (bu kullanım *Devlet* 3. Kitap'tan ziyade *Devlet* 10. Kitap ile uyumluluk gösterir). Sonrasındaysa, farklı sanat biçimlerini kullanılan araç, nesne ve temsil "kip"lerine göre sınıflandırır. Şiiirsel *mimesis* söz konusu olduğunda Aristoteles'in "kip" sınıflandırması —yani şairin eylem ve olayları "nasıl" temsil ettiği (*Poetika* 3.1448a19-24)— bir takım karmaşık sözdizimleri ve metinsel bozukluklar sebebiyle açık değildir. Sınıflandırmayı temel olarak iki şekilde yorumlamak mümkündür;

1) üçüncü şahıs "anlatı" ile tümüyle dramatik temsil (Aristoteles'in söyleyişyle, tüm karakterlerin "eylemde" olduğu) arasında ikili bir ayrıma giderek anlatıya [aşağıdaki] bir diğer alt sınıflandırmayı dahil etmek: a) Homeros destanlarındaki gibi anlatıcının sesinin karakterlerin konuştuğu pasajlarla bölünmesi (Aristoteles'in Platoncu bir tavırla belirttiği gibi, "farklı bir kişi olma", 3.1448a21–22; ayrıca bkz. devamındaki 5. bölüm); b) sürekli 3. şahıs anlatısı,

2) üçlü bir ayrım: karakterin doğrudan konuşmasıyla değişen üçüncü şahıs anlatısının Homerik kiple bileşimi, kesintisiz üçüncü şahıs anlatısı, tümüyle dramatik temsil.

Sınıflandırmanın yukarıdaki ikinci yorumuna göre, Aristoteles ile Platon'un *Devlet* 3. Kitap'taki üçlü ayrımı uyumluluk içindedir; fakat ilginç olan Aristoteles'in burada *diegesis* terminolojisini hiçbir şekilde kullanmaması (Genette, 1969, s. 52'de görmezden gelinen bir gerçektir bu) ve "ilişkilendirmek/raporlamak" anlamına gelen *apangellein* fiiliyle anlatıyı yalnızca işaret etmesidir (karş. bkz. *Poetika* 5.1449b11, 6.1449b26-27'deki *apangelia* [isim]; Platon hem anlatıcı-yazar hem de karakterler için aynı terimleri kullanır, *Devlet* 3.394c2, 396c7). Yanı sıra, daha önce de vurgulandığı üzere, *mimesis* daha geniş anlamda bir temsile tekabül edecek biçimde, anlatı ve dramatik kiplerin türü şeklinde kullanır. Sınıflandırmanın yukarıdaki ilk yorumuna göreysen, aksine, Aristoteles anlatı ve drama arasında kimi modern

anlatıbilimcilerin tercih ettiği türden temel bir ayırmda ısrar etmektedir: bu görüşe göre Aristoteles her kipin diğerinin “içinde” kullanılabileceğini bilmesine rağmen, kiplerin eser özelindeki kullanımlarına odaklanır ve konumlarını birbirinden keskin bir çizgiyle ayırıştırır. Ancak her iki yorumda da Sokrates’in *Devlet*’te öne sürdüğü normatif yargı kategorileri Aristoteles tarafından bertaraf edilmiştir. Aristoteles, dramatik temsili özünde anlatıdan daha güçlü bulduğuna veya psikolojik olarak daha az “mesafeli” kabul ettiğine dair hiçbir işaret göstermez; ya da bu doğrultuda birinin diğerinden daha fazla etik kaygı uyandırdığını düşünmez.

Nitekim, epik şiir üzerine *Poetika* 23. ve 24. bölümlerde yer alan değerlendirmelerini takiben Aristoteles’in nerede durduğunu saptamak güçleşir. Burada, ilk etapta, daha önce sözünü etmediği *diegesis* vokabülerini ortaya koyar (*Poetika* 19.1456b8–19’daki farklı durum için yukarıya bkz.). Daha öncesinde *apangelia* olarak sınıflandırılan destan bu kez *diegesis* kategorisinde ele alınır (24.1459b26) ve üç kez “diegematik mimesis” olarak anılır (23.1459a17, 24.1459b33, 36). Dahası, Homeros’u “kendi kişiliğinden/sesinden” konuşmayı küçültmesi gerektiğini anlayabilmiş ve eserlerini bu doğrultuda iyi kurulu karakterlerle zenginleştirebilmiş tek destan yazarı [epic poet] olarak değerlendirmeye devam eder; diğer destan yazarları ise Homeros’un aksine, *mimesis*le ancak sınırlı ölçüde ilgilenmişlerdir (1460a5–11). Açıktır ki Aristoteles Homeros’u güçlü bir dram yazarı [dramatic poet] olarak görmektedir (karş. bkz. 4.1448b34-49a2, Homeros açıkça “dramatik” ve “proto-dramatist” olarak övgüyle anılır). Burada karmaşık olan şeyse, 3. Bölüm ve daha önceki diğer “diegematik mimesis” referanslarının aksine, bu bölümde yalın üçüncü şahıs anlatı *mimetik* olmayan [non-mimetic] olarak ele alınıyor gibi görünmektedir (bkz. Halliwell, 1998, s. 126–127). Aristoteles geçici olarak Platon’un *Devlet* 3.392c–398b’deki terminolojisine geri dönmüş gibidir. Ne var ki bu okumanın zorlukları, Aristoteles’i, Homeros dışındaki destan yazarlarının eserlerine kendileri ve şiirleri üzerine çok sayıda öz-gönderimsel yorumu dahil etme eğilimlerini eleştiriyormuş gibi kabul etme olanağını çekici kılıyor. Böylece, Aristoteles’in terminolojisiyle konuşursak, destan türündeki tüm anlatılar *mimetik* kabul edilebilir ve diğer yandan Homeros anlatıcısının “kişisel olmayan” bir ses olarak ele alınması kabulü geçerli olabilir (bkz. De Jong, 2005).

Aristoteles’in ardından pek çok Antik Çağ eleştirmeni Platon’un *Devlet* 3. Kitap’taki üçlü sınıflandırmasını geniş ölçüde takip eden bir çizgide ilerler; ancak anlatıbilimsel bir düzenleme gelmiştir: *diegesis*, “yalın *diegesis*” ve “*mimesis*

aracılığıyla *diegesis*" ile aynı kategoride bir kip olmaktan çıkarılmış ve yalnızca "yalın *diegesis*" ile, yani bir anlatıcının sesinden aktarılan üçüncü şahıs anlatıyla eşleş tutulmuştur (Aristoteles'in *Poetika*'sının 23. ve 24. bölümlerinde olduğu gibi). Şu halde ortaya çıkan sınıflandırma *diegesis*, *mimesis*, ve bu ikisinin bileşiminden oluşan üçüncü bir karma/bileşik kip³ şeklinde bir ayrımı içermektedir. Kısmen ironik bir biçimde, *Devlet* 3. Kitap'ta yer alan sınıflandırma ile Platon'un bir yazar olarak kendi metinleri arasındaki tutarsızlıklar üzerine yukarıda (Yorum bölümünde) değinilenler göz önünde bulundurulduğunda, Platoncu diyaloglarda yer alan söylemsel biçimleri sınıflandırmak amacıyla Antik Çağ'da bir *diegesis/mimesis* ayrımının açığa çıktığı görülüyor. Ancak bu sınıflandırmanın birden fazla versiyonu bulunmaktaydı. Örneğin, Plutarkhos'un *Moralia*'sının 711b–c kısmında, "diegematik" (*diegematikos*, yani üçüncü şahıs anlatıyla ortaya konan) ve "dramatik" olmak üzere ikili bir sınıflandırmaya rastlarız: *Devlet* ilkinin (*diegematik*), *Crito* ikincisinin (*dramatik*) bir örneği olarak gösterilebilir. Öte yandan, Diogenes Laertius'un *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* 3.50'de geçen sınıflandırma ise üçlüdür —"dramatik", "diegematik", "bileşik"— ancak "bileşik" formun detayları üzerine herhangi bir tartışma yürütülmez. Proclus'un *Commentary on the Republic* (Kroll, 1899–1901) [*Devlet Üzerine Yorumlar*], 1.14–15 kısmında da üçlü bir sınıflandırma bulunur, fakat ileri düzeyde ve çok daha karmaşık bir terminolojiyle: "dramatik/mimetik", "mimetik olmayan" (aynı zamanda *aphegematikos*, *diegematikosa* benzer bir terim), "bileşik". (Bu ve benzeri türden sınıflandırma/terminoloji varyasyonları için bkz. Haslam, 1972, s. 20–21; Janko, 1984, s. 126–133; Nünlist, 2009, s. 94–115. Diomedes'in özellikle Orta Çağ'da etkili olduğu kanıtlanmış *Ars grammatica*'daki üçlü sınıflandırması için bkz. Curtius, 1953, s. 440–441).

İlk kez Platon ve Aristoteles'in çerçevesini belirlediği yazınsal kip sınıflandırmaları, Rönesans eleştirmenleri tarafından sıklıkla dikkate alınır ve uygulanır. Örneğin Castelvetro, *Poetika* üzerine yorumlarında (1571) Bölüm 3'ün eleştirel bir değerlendirmesini yapar ve dramatik kipe içkin olduğunu düşündüğü "zaman birliği" [unity of time] ilkesi üzerine çalışmaya başlar (Bongiorno, 1984, s. 27–35). Yalnızca bir yıl sonra, Jacopo Mazzoni, Dante'nin *İlahi Komedyası* üzerine yaptığı tez savunmasında *Poetika*'yı Platon'un *Sofist*'inde ("fantastik" ve "eikastik" *mimesis* arasındaki ayrım) ve *Devlet*'te yer alan öğelerle destekleyerek detaylandığı bir anlatı sınıflandırması yapar ve kendi dramatik "taklit" biçimlerini türetir (Gilbert, 1962,

³ Metnin devamında bu kip "bileşik kip" olarak adlandırılacaktır. (Ç.N.)

s. 361–364).

Bununla birlikte, modern anlatıbiliminin geliştiği 20. yüzyıla gelinceye kadar *diegesis/mimesis* vokabüleri yeni birivme kazanmış değildir; ve 20. yüzyıl anlatıbilimince yeniden rağbet gören *diegesis/mimesis* dikotomisi, çeşitli komplikasyonları da beraberinde getirir. Yaygın olarak kabul gören kullanımda Platon'un sınıflandırması indirgemeci bir yaklaşımla sadeleştirilir ve *diegesis* yalnızca üçüncü şahıs anlatısına denk düşecek şekilde kullanılır. Oysa *Devlet*, daha önce de açıklandığı üzere, *diegesisi* “yalın” (tek sesli) *diegesis* ve “*mimesis* aracılığıyla *diegesis*” olmak üzere kendi içinde iki ana kipe ayrılan kapsayıcı bir kategori olarak ele alır (Şöz konusu bu neredeyse evrensel sadeleştirimenin örnekleri için bkz. Genette, 1969, s. 50; 1980, s. 162-164; 1988, s. 18; Rimmon-Kenan, 2002, s. 107). Bu sadeleştirimenin teorik sonucu, farklı anlatı türleriyle ilgili olduğu söylenebilecek Platoncu argümana, kipler arasına anlatı ve anlatı dışı olarak tasarlanmış keskin bir ayrımı eklemektir (Konuyla ilgili bir tartışma için bkz. Chatman, 1990, s. 109–118.)

Beri yandan, kimi modern teorisyenler *diegesisi* anlatının söylemsel veya metafizik bileşeni olarak ele almaktansa, düşünülen hikaye evrenine işaret eden anlatısal bir kategoriye dönüştürdüler. Antik eleştiride bu ayrıma en çok Aristoteles'in *praksis*, tasvir edilen olaylar olarak “eylem”, ve tasvir edilen eylemin dramatik/anlatısal bir temsil olarak yapılanmış hali olan *muthos* terimlerinde yaklaşıyoruz (bkz. *Poetika*, 6.1450a3–5). Fransızcada *diegesis*in bu diğer anlamı “diégèse” ile ifade edilirken (Genette, 1980, s. 27, s. 280; 1988, s. 17–18), “diégésis” ise *mimesis* ile tezat oluşturan anlatı kipi için kullanılır. Bu ilave terminolojik bölünme, farklı teorisyenlerin elinde, ilgili bileşenlerle birlikte “diegetic”/“diégétique” sıfatının anlamında kafa karıştırıcı bir sapmaya yol açmıştır. Bunun bir diğer nedeni de Fransızca “diégèse”in eski modern kullanımının film teorisindeki karşılığıdır: *diegesis*, filmin yansıttığı dünyayı oluşturan ya da ona ait olan her şeyi —salt görsel olarak değil, her bakımdan— belirler (Metz, 1974, s.97–98; Pier, 2009, s. 217–218).

İLERİKİ ÇALIŞMALAR İÇİN KONU ÖNERİLERİ

Görüldüğü üzere Platon; *Devlet* 3. Kitap'ta heterodiegetik anlatıcılar ile bu anlatıcıların bulunduğu kitapların yazarları arasında hiçbir ayırım gözetilmemiştir.⁴

4 Halliwell burada Sokrates'in anlatıcıyı kurgusal bir ses/karakter olarak düşünmeyişi ve anlatıcı ile yazarı üst üste bindirerek yazarın sesi olarak kabul edişini hatırlatıyor: bkz. Yorum başlıklı bölüm, “[...] *muthoi* yazarlarına eserlerinde “söylenen” her şeyden küresel ve metin-ötesi anlamda sorumluymuşlar gibi davranır [...]” (bkz. 3.386b–387b)” (Ç.N.).

Nünlist (2009, s.132-133), Antik Çağ'da böyle bir ayrımın bilinmediğini öne sürer. Öte yandan Lattmann (2005, s. 39-40), Aristoteles'in *Poetika*'sının 3. bölümünde açıkça tartışılmamış bir kurgusal anlatıcı kavramının yerini saptamaya çalışır: burada Lattmann, Homeros'un "farklı bir insan" olarak tanımlanıyor oluşuna ilişkin alışılmışın dışında bir yorum getirmektedir (*Poetika*, 3.1448a21-22; karş. bkz. Terimlerin Tarihçesi bölümü). Yazar ve anlatıcı ilişkisine dair eleştirel varsayımların modern-öncesi tarihi üzerine daha fazla çalışma yapılması uygun olacaktır.

Diegesis/mimesis sınıflandırması yazınsal sanat formlarının ötesinde ne kadar uygulanabilir? Platon'un *Devlet*'inde Sokrates bir noktada, ziyadesiyle gizemli bir şekilde, bilhassa doğrudan konuşmaya dayalı *mimesis* kullanılıyorsa, tüm söylemlerin "ses" in diegetik çeşitlemelerini içerdiği imasında bulunuyormuş gibi görünür (397c). Ancak hiçbir yerde, referans koşullarının sözlü olanın ötesine uzandığını ima etmez. Beri yandan Aristoteles, genel mimetik sanat sınıflandırmasının bir parçası olarak, *Poetika* 3. bölümde kendi "kipler" sınıflandırmasını sunar: tam da bu sebeple, acaba müzikte veya görsel sanatlarda da eşdeğer türden kipler olduğunu mu düşünmektedir? Bu soruyu hiçbir şekilde yanıtlamaz; fakat Berger (1994, s. 415-433) bu yönde bazı münferit düşünceler önermektedir. Bir diğer çalışma alanı, *diegesis/mimesis* soruşturmasının sözlü olanın ötesi sanatlara ne kadar uyarlanabileceği/aktarılabileceği üzerine olabilir.

KAYNAKÇA

Berger, K. (1994). Diegesis and Mimesis: The Poetic Modes and the Matter of Artistic Presentation. *Journal of Musicology*, 12, 407–433.

Bongiorno, A. (Ed.). (1984). *Castelvetto on the Art of Poetry*. Binghamton: Medieval and Renaissance Texts and Studies.

Chatman, S. (1990). *Coming to Terms: The Rhetoric of Narrative in Film and Fiction*. Ithaca: Cornell UP.

Curtius, E. R. (1953). *European Literature and the Latin Middle Ages*. London: Routledge & Kegan Paul.

De Jong, I. J. F. (2005). Aristotle on the Homeric Narrator. *Classical Quarterly*, 55, 616–621.

Genette, G. (1969). *Figures II*. Paris: Seuil.

Genette, G. (1980). *Narrative Discourse: An Essay in Method*. Oxford: Blackwell.

Genette, G. (1988). *Narrative Discourse Revisited*. Ithaca: Cornell UP.

Gilbert, A. H. (Ed.). (1962). *Literary Criticism: Plato to Dryden*. Detroit: Wayne State UP.

Halliwel, S. (1998). *Aristotle's Poetics*. London: Duckworth.

Halliwel, S. (2002). *The Aesthetics of Mimesis: Ancient Texts and Modern Problems*. Princeton: Princeton UP.

Haslam, M. (1972). Plato, Sophron, and the Dramatic Dialogue. *Bulletin of the Institute of Classical Studies*, 19, 17–38.

Janko, R. (1984). *Aristotle on Comedy: Towards a Reconstruction of Poetics II*. London: Duckworth.

Kroll, W. (1899–1901). *Procli Diadochi in Platonis Republicam Commentarii*. 2 vols. Leipzig: Teubner.

Lattmann, C. (2005). Die Dichtungsklassifikation des Aristoteles. *Philologus*, 149, 28–51.

Metz, C. (1974). *Film Language: A Semiotics of the Cinema*. Chicago:

Chicago UP.

Nünlist, R. (2009). *The Ancient Critic at Work: Terms and Concepts of Literary Criticism in Greek Scholia*. Cambridge: Cambridge UP.

Pier, J. (2009). Diegesis. Sebeok, T. A. (Ed.). *Encyclopedic Dictionary of Semiotics*. vol. 1. Berlin: Mouton de Gruyter, 217–219.

Rimmon-Kenan, S. (2002). *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. London: Methuen.

İlgili Okumalar

De Jong, I. J. F. (1987). Narrators and Focalizers. *The Presentation of the Story in the Iliad*. Amsterdam: Gruner, 1–14.

Halliwell, S. (2009). The Theory and Practice of Narrative in Plato. Grethlein, J. & Rengakos, A. (Ed.). *Narratology and Interpretation: the Content of the Form in Ancient Texts*. Berlin: de Gruyter, 15–41.

Kirby, J. T. (1991). Mimesis and Diegesis: Foundations of Aesthetic Theory in Plato and Aristotle. *Helios*, 18, 113–128.